

САСТАЎ ФРАЗЕАСЕМАНТЫЧНАГА ПОЛЯ «ФІЗІЧНЫ СТАН ЧАЛАВЕКА» Ў БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРНАЙ МОВЕ

STRUCTURE OF PHRASEOSEMANTIC FIELD “PHYSICAL STATE OF A PERSON” IN THE BELARUSIAN LITERARY LANGUAGE

I. К. Цівунчык,

кандыдат філалагічных навук, дацэнт
кафедры замежных моў ГрДУ імя Я. Купалы

Паступіў у рэдакцыю 08.01.20.

I. Tsivunchyk,

PhD in Philology, Associate Professor of the Department
of Foreign Languages, GrSU named after Ya. Kupala

Received on 08.01.20.

Артыкул прысвечаны праблеме структуравання фразеалагічнага матэрыялу з пункту гледжання фразеасемантычнага поля, якое уяўляе сабой арганізаваную сістэму, дзе існуюць упарадкаваныя іерархічныя адносіны паміж падсістэмамі, а кампаненты характарызуюцца агульным семантычным кампанентам ‘фізічны стан чалавека’. Дэнататывая сфера фізічнага стану чалавека акрэсліваецца жыццядзейнасцю арганізма і яго частак: фразеалагізмы адлюстроўваюць здароўе, хваробу, ап’яненне, цяжарнасць, голад, смагу, сыць, сон, праяўленне тэмпературнай рэцэпцыі, аблічча, целасклад, рост, скананне чалавека.

Адпаведна, вылучаны фразеасемантычныя субпалі: «агульнае самаадчуванне», «рэакцыя арганізма на пэўную сітуацыю», «фізіялагічны стан», «знешні выгляд як вынік фізічнага стану» і «лятальны стан». Яны ўключаюць у свой склад фразеасемантычныя мікрапалі, якія маюць разгалінаваную семантычную структуру і распадаюцца на фразеасемантычныя групы.

Ключавыя словы: фразеалагізм, фразеасемантычнае поле, фразеасемантычная група, інтэгральная сема, дыферэнцыйная сема.

The article is devoted to the problem of structuring the phraseological material from the point of view of phraseosemantic field which is an organized system where arranged hierarchical relations among the subsystems exist, and components are characterized by general semantic component “physical state of a person”. The denotative sphere of physical state of a person is characterized by vital functions of the body and its parts: temperature reception, appearance, body type, height, death of a person.

Phraseological subfields are revealed: “general feeling”, “reaction of the body on the definite situation”, “physiological state”, “look as a result of physical state” and “lethal state”. They include phraseological microfields with branched semantic structure which are divided into phraseological groups.

Keywords: phraseological unit, phraseosemantic field, phraseosemantic group, integral seme, differential seme.

У цэнтры фразеалагічнай намінацыі знаходзіцца чалавек як пункт адліку той ці іншай з’явы. На сучасным этапе развіцця лінгвістычнай навукі, калі антрапацэнтрызм становіцца адным з асноўных прынцыпаў даследаванняў, існуе патрэба ў больш глыбокім, дэталёвым аналізе аднаго з бакоў жыцця чалавека – фізічнага стану, які вызначае працаздольнасць чалавека, якасць яго жыцця, асаблівасці псіхікі і паводзін. «Стан, які выступае ў якасці аднаго са складнікаў чалавечага фактару ў мове, з’яўляецца ядром функцыянальных структур, якія забяспечваюць ураўнаважанне суб’екта з характарыстыкамі знешняга, прадметнага і сацыяльнага асяроддзя, а таксама адэкватнасць паводзін і прадуктыўнасць дзейнасці» [1, с. 8]. Важнасць фізічнага стану ў жыцці чалавека стымулюе інтарэсы вучоных розных галін навук, у прыватнасці лінгвістаў, да вывучэння гэтай катэгорыі.

У лінгвістыцы «стан» – семантычная катэгорыя, якая характарызуецца «стабільнасцю на працягу некаторага перыяду часу і патэнцыяльнай зменлівасцю» [2, с. 101] і «адлюстроўвае часавую прымету прадмета ці асобы і дамінуе ў дадзены момант часу» [3, с. 140]. Аднак значэнне стану выводзіцца праз яго проціпастаўленне не толькі ўласцівасцям, але і дзеянню, у выніку чаго за тэрмінам «стан» замацавалася «значэнне статычнага стану, стану спакою, пры якім нічога не ўзнікае і не перамяшчаецца» [4, с. 29].

Фразеалагічныя адзінкі, якія абазначаюць фізічны стан чалавека, даследаваны недастаткова, фрагментарна, у сувязі з вырашэннем іншых пытанняў, напрыклад, такіх як метафарычныя мадэлі ідэаграфічнага поля «фізічны стан чалавека» (Т. А. Кукса) [5], фразеалагізмы з дзеясловамі руху, што абазначаюць

фізічны стан чалавека (Е. В. Еўдакімава) [6], чалавек у фразеалогіі ў антрапацэнтрычным і аксіялагічным аспектах (Г. А. Багаўтдзінава) [7], структурныя і семантычныя ўласцівасці працэсуальных фразеалагізмаў са значэннем фізічнага стану і фізічнай дзейнасці чалавека ў рускай і англійскай мовах (К. В. Самыліна) [8].

У дадзеным артыкуле мы вызначым састаў фразеасемантычнага поля «фізічны стан чалавека» ў беларускай мове і ўстанавім яго фразеасемантычныя субпалі, мікрапалі і фразеасемантычныя групы. Тэорыя семантычнага поля, як метаду пазнання чалавека ў яго сувязі з навакольным светам, з’яўляецца актуальнай і на сучасным этапе развіцця фразеалогіі [9–11].

Тэрмін «стан» разглядаецца як абазначэнне фізічнага і псіхічнага стану асобы, становішча, умовы, у якіх знаходзіцца прадмет ці асоба. У адпаведнасці з дадзенымі тлумачальных, ідэаграфічных слоўнікаў, медыцынскай энцыклапедыі, пад фізічным станам мы будзем разумець знаходжанне чалавека ў пэўным стане, што звязаны з жыццядзейнасцю арганізма і яго частак, а іменна: нармальную ці парушаную жыццядзейнасць арганізма; рэакцыю арганізма на знешнія ці ўнутраныя ўздзеянні; фізіялагічныя патрэбы; знешні выгляд асобы як вынік фізічнага стану; лятальны стан.

З прычыны пашыранасці паняцця стану ў мове фразеалагізмы, аб’яднаныя значэннем ‘фізічны стан чалавека’, уяўляюць сабой важную і шматлікую мікрасістэму, асобнае фразеасемантычнае поле ў фразеалагічным фондзе беларускай мовы.

На падставе вышэйсфармуляванага азначэння паняцця «фізічны стан» і наяўнага фактычнага матэ-

рыялу ў састаў фразеасемантычнага поля «фізічны стан чалавека» ў беларускай мове ўключаны фразеалагізмы, якія размяркоўваюцца ў межах пяці субпалёў: 1) «агульнае самаадчуванне»; 2) «рэакцыя арганізма на пэўную сітуацыю»; 3) «фізіялагічны стан»; 4) «знешні выгляд як вынік фізічнага стану»; 5) «лятальны стан».

У сваю чаргу кожнае субполе ўключае фразеасемантычныя мікрапалі, якія распадаюцца на групы. Вылучаныя фразеалагізмы фізічнага стану размяркоўваюцца па фразеасемантычных мікрапалях і групам на аснове наяўнасці агульных інтэгральных сем у іх семантыцы. «Такі прынцып упарадкавання кампанентаў поля не навязваецца мове звонку, а выцякае непасрэдна з моўных дадзеных і працэсаў, што адбываюцца ў мове» [12, с. 223]. Інтэгральныя і дыферэнцыйныя семы фразеалагізмаў вылучаюцца на падставе слоўніковых дэфініцый, што дае магчымасць вызначыць увесь масіў сем адзінак фразеасемантычнага поля «фізічны стан чалавека», якія ўдзельнічаюць у рэпрэзентацыі катэгорыі фізічнага стану чалавека, у беларускай мове.

Фактычны матэрыял – 305 фразеалагізмаў беларускай мовы з агульным значэннем «фізічны стан чалавека» – вылучаны метадам суцэльнай выбаркі з «Фразеалагічнага слоўніка беларускай мовы» І. Я. Лепешава [13]. У якасці дадатковых крыніц даследавання былі выкарыстаны «Этымалагічны слоўнік фразеалагізмаў» І. Я. Лепешава [14] і «Тлумачальны слоўнік беларускай мовы : у 5 т.» [15].

Разгледзім падрабязна састаў кожнага субполя.

1. Субполе «агульнае самаадчуванне». Фразеалагізмы, што адлюстроўваюць агульнае самаадчуванне, а менавіта «праявы фізічнага дабрабыту (адсутнасць сімптомаў хваробы) або няшчасця чалавека (хваравіты стан)» [8, с. 41], аб'ядноўваюцца ў аднаменнае фразеасемантычнае субполе. Адзінкі гэтага поля ўказваюць на стан здароўя – «стан арганізма, пры якім нармальна дзейнічаюць усе яго органы» [15, т. 2, с. 459], або хваробы – «парушэнне нармальнай жыццядзейнасці арганізма» [15, т. 5, с. 187]. Адпаведна вылучаюцца фразеасемантычныя мікрапалі «стан здароўя» і «стан хваробы», якія ў сваю чаргу падраздзяляюцца на фразеасемантычныя групы (ФСГ):

ФСГ «здаровы, у выдатнай форме»: *даўбнэй не прыб'еш* 'хто-н. здаровы, моцны, не слабы здароўем', *знос у няма (не будзе)* 'хто-н. заўсёды вельмі моцны, здаровы, даўгавечны', *можна ў плуг запрагаць* 'хто-н. вельмі моцны, здаровы' і інш.;

ФСГ «здаровы, які ачунаў пасля хваробы»: *падымацца (узнімацца) на ногі, станавіцца на ногі, уставаць на ногі* – 'папраўляцца пасля хваробы, ачунаваць, выздараўліваць' і інш.;

ФСГ «здаровы, бадзёры, энергічны, рухавы»: *адарві ды падай* 'надта вёрткі, спрытны, жвавы', *вада не трымаецца (не трымалася, не ўстоіць)* 'хто-н. вельмі рухавы, непаседлівы', *кроў гарыць* 'хто-н. адчувае ў сабе багацце сіл, энергіі', *тут ёсць (быў) тут няма* 'вельмі рухавы, хуткі' і інш.

Фразеалагізмам, што характарызуе фізічны стан здаравага чалавека, семантычна супрацьпастаўлены фразеалагізмы, якія складаюць фразеасемантычнае мікраполе «стан хваробы». Усе яго складнікі ўказваюць на фізічны стан хворага чалавека:

ФСГ «захворанні»: *гарэць агнём* 'быць у стане гарачкі, ліхаманкі', *глухая цяцера* 'чалавек, які кепска чуе', *нізкі на вочы* 'блізарукі' і інш.;

ФСГ «слабы, знясілены, стомлены»: *ад (з) ветру валіцца (паваліцца, валяецца)* 'вельмі слабы, знясілены', *кругі ў вачах (уваччу) плывуць* 'каму-н. становіцца кепска, блага ад стомы, слабасці і пад.', *ледзь (ледзьве) ногі цягаць (цягнуць, валачы)* 'вельмі павольна, з цяжкасцю хадзіць, рухацца ад стомленасці, слабасці, хваробы і пад.', *пораху не хапае (не хапіла, не хопіць)* 'недастаткова сіл, энергіі, волі і пад. для ажыццяўлення чаго-н.', *хістаецца (хістаўся) ад ветру* 'вельмі слабы, знясілены' і інш.;

ФСГ «хворы, блізкі да смерці»: *адной нагой стаяць у магіле (у труне)* 'дажываць сваё жыццё, быць блізкім да смерці, звычайна пра хворага ці старога чалавека', *дыхаць на ладан* 'быць цяжка хворым, блізкім да смерці', *жывы труп* 'вельмі слабы, хворы, блізкі да смерці чалавек', *ледзь (ледзьве) душа ў целе* 'хто-н. вельмі слабы, чуць жывы' і інш.

Дыскусійным з'яўляецца пытанне аб уключэнні ў склад фразеасемантычнага поля «фізічны стан чалавека» фразеалагічных адзінак, што абазначаюць стан свядомасці чалавека. Некаторыя даследчыкі такія адзінкі адносяць да адзінак фізічнага стану чалавека [8; 16], іншыя – не адносяць [7; 17].

Псіхічныя і фізічныя станы звязаны адзін з адным. Напрыклад, знаходжанне чалавека ў здравым розуме ці, наадварот, няздольнасць разумна разважаць – вынік стану дзейнасці мозгу. Таму будзе мэтазгодным уключэнне фразеалагічных адзінак, што характарызуюць стан свядомасці, у склад субполя «агульнае самаадчуванне».

2. Субполе «рэакцыя арганізма на пэўную сітуацыю». Фразеалагізмы, што аб'ядноўваюцца ў вылучанае субполе, характарызуюць фізічны стан чалавека, які знаходзіцца ў стане ап'янення, цяжарнасці або абазначаюць рэакцыю чалавека на знешнія ці ўнутраныя ўздзеянні, у выніку якіх мяняецца тэмпературная рэцэпцыя.

Фразеасемантычнае мікраполе «стан ап'янення» ўключае ў свой склад наступныя фразеасемантычныя групы:

ФСГ «алкагольнае ап'яненне»: *пад градусам, пад мухай, пад шафэ, пад чаркай* – 'у стане ап'янення' і інш.;

ФСГ «лёгкае ап'яненне»: *на падпітку, пад газам* – 'у стане лёгкага ап'янення' і інш.;

ФСГ «моцнае ап'яненне»: *да парасячага піску* 'вельмі моцна, да стану бессвядомасці', (п'яны) *у дрызіну* 'вельмі моцна' і інш.;

ФСГ «асабліваці паходкі і паводзін у стане моцнага ап'янення»: *слуп дарогу перабег (слупы дарогу перабеглі)* 'хто-н. такі п'яны, што не можа рухацца па прамой лініі', *ганяць гусей* 'ісці хістаючыся; пра п'янага', *лыка не вяжа* 'такі п'яны, што ледзь гаворыць' і інш.;

ФСГ «быць п'яным, ванітаваць»: *ездзіў у Рыгу, казлы драць* – 'ванітавала каго-н., звычайна пры моцным ап'яненні'.

Фразеасемантычнае мікраполе «стан цяжарнасці» ўключае ў свой склад наступныя фразеалагізмы: *у цікавы становішчы* 'ў стане цяжарнасці', *на россыпле* 'перад канцом цяжарнасці', *луза на нос лезе* 'хто-н. у стане цяжарнасці (звычайна пра жанчыну, якая не знаходзіцца ў шлюбе)' і інш.

Складнікі фразеасемантычнага мікраполя «праяўленне тэмпературнай рэцэпцыі» размяркоўваюцца ў межах дзвюх фразеасемантычных груп:

ФСГ «адчуванне холаду»: *да касцей* 'вельмі моцна, наскрозь (прамокнуць, прамерзнуць; прабірае, пранізвае, праймае і пад.)', *да мозгу касцей* 'вельмі моцна, наскрозь (празьбнуць, прамерзнуць; холад, вецер і пад. прабірае, пранізвае і пад.)' і інш.;

ФСГ «дрыжаць, трымцець, калаціцца»: *зуб на зуб не пападае (не трапляе)* 'хто-н. дрыжыць ад холаду ці страху', *мурашкі бегаюць (праб'ягаюць, бягуць) па цэле (па спіне, па скуры)* 'хто-н. адчувае дрыжкі ад моцнага страху, хвалявання і пад.' і інш.

3. Фразеасемантычнае субполе «**фізіялагічны стан чалавека**» складаецца з фразеалагізмаў, што абазначаюць стан голаду, смагі, сыці і сну.

ФСГ «пачуццё голаду»: *і крошкі ў роце не было, макавай расінкі (зерня, зярняці) у роце не было* – 'хто-н. нічога не еў' і інш.;

ФСГ «моцны голад»: *кішкі марш іграюць (марша граюць), падцягвае (падцягнула) живот (жываты, дух, духі)* – 'хто-н. вельмі хоча есці, адчувае моцны голад' і інш.;

ФСГ «галаданне, нястача»: *класці зубы на паліцу* 'жывучы ў нястачы, пастаянна недаядаць, галадаць', *сядзець на хлебе і (ды) <на> вадзе* 'жыць надгаладзь, галадаць' і інш.;

ФСГ «пачуццё смагі»: *брахаць на вадку* 'бясконца многа піць, не могуць прагнаць смагу' і інш.;

ФСГ «пачуццё сыці»: *ад пуза ўволю, удосталь, без абмежаванняў, колькі захочацца (есці, наесціся, напіцца і пад.)*, *хоць живот (пуза, пуп) расперажы (развяжы)* 'уволю, колькі хочаш (з'есці, есці)' і інш.

Фразеалагізмам фразеасемантычнага мікраполя «стан сну» ўласцівы дадатковыя семантычныя адценні, на падставе якіх вылучаюцца тры фразеасемантычныя групы:

ФСГ «сон чалавека»: *адлежваць бакі, давіць вуха*, (ісці, пайсці) *у абдымкі (абдоймы) Марфея* – 'спаць';

ФСГ «стан драмання»: *вадзіць дзяды, вудзіць (лавіць) акунёў (рыбу)* – 'драмаць седзячы', *кляваць носам* 'драмаць седзячы ці стоячы' і інш.

ФСГ «стан моцнага сну»: (спаць) *без задніх ног*, (спаць) *мёртвым сном* – 'вельмі моцна' і інш.

4. Субполе «**знешні выгляд як вынік фізічнага стану**» змяшчае фразеалагізмы, што абазначаюць бачныя змены ў знешнім выглядзе чалавека: цялесныя (худы / тоўсты), аблічча (бледны / румяны), рост (высокі / нізкі).

У састаў фразеасемантычнага мікраполя «цэлаклад чалавека» ўваходзяць тры групы:

ФСГ «худы чалавек»: *<адна> скура (шкура) ды косці, скура ды арматура* – 'вельмі худы, змарнелы', (худы) *як смерць* 'вельмі худы' і інш.;

ФСГ «тоўсты чалавек»: *у цэле* 'поўны, укармлены, сыты';

ФСГ «худзець»: *<адна, толькі> скура (шкура) ды косці засталіся* 'хто-н. вельмі схуднеў', *живот да спіны (да хрыбетніка, да паясніцы) прырос (прысох, прыліп)* 'хто-н. вельмі збляжэў, схуднеў' і інш.;

ФСГ «таўсцець»: *як на дражджах* (расці, папраўляцца) 'вельмі хутка і добра'.

Фразеасемантычнае мікраполе «аблічча чалавека» аб'ядноўвае фразеалагізмы наступных фразеасемантычных груп:

ФСГ «васпаваты твар»: *хоць хрэн дзяды, як (нібы, быццам) чорт гарох малаціў (чэрці гарох малацілі)* – 'васпаваты, рабы (твар)' і інш.;

ФСГ «чырвоны твар»: *кроў кінулася (хлынула, ударыла) у твар, кроў прылівае да твару* – 'хто-н. пачырванеў ад збынтэжанасці, сораму і пад.' і інш.;

ФСГ «аблічча здаровага, бадзёрага чалавека»: *кроў з малаком* 'здоровы, моцны, у росквіце', *як макаў цвет* 'прыгожы, румяны' і інш.;

ФСГ «аблічча чалавека, які кепска сябе адчувае»: *без крывінкі ў (на) твары*, (бледны) *як палатно* – 'вельмі бледны', *твару няма (не было)* 'хто-н. вельмі бледны ад болю, хвалявання і пад.' і інш.

Адзінкі фразеасемантычнага мікраполя «рост чалавека» размяркоўваюцца ў межах наступных фразеасемантычных груп:

ФСГ «чалавек нізкага росту»: *ад гаршка паўвяршка* 'вельмі нізкі, малы ростам', *ад зямлі не адрос* 'вельмі нізкага росту, малы', *жабе па калена* 'вельмі нізкага росту, зусім малы' і інш.;

ФСГ «чалавек высокага росту»: *вярста каломенская* 'чалавек вельмі высокага росту', *хоць <ты> сабак вешай* 'хто-н. вельмі высокі, вялікага росту' і інш.

5. Субполе «**лятальны стан**» утрымлівае фразеалагічныя адзінкі са значэннем натуральнай смерці, якая «надыходзіць у выніку натуральнага згасання жыццёвых функцый паступова старэючага арганізма» [18, с. 581] і паталагічнай смерці, якая «надышла дачасна ў выніку дзеяння нейкага шкоднага фактару (хвароба, няшчасны выпадак)» [15, с. 581].

ФСГ «натуральная смерць»: *аддаваць богу душу*, 'памраць', *аддаць духі* 'памерці', *адпраўляцца (ісці) на той свет* 'памерці', *дух вон* 'хто-н. памёр (часцей раптоўна, імгненна)', *загадаць (наказаць) доўга жыць* 'памерці', *замуж за <пана> Пясоцкага* (збірацца) 'паміраць', *пайсці (сысці) у магілу (у зямлю)* 'памерці', *парыць косці* 'быць мёртвым, пахаваным дзе-н.' і інш.;

ФСГ «трагічная гібель»: *ажаніцца з <сырою> зямлёй* 'памерці, загінуць', *загрымець касцямі* 'загінуць', *скруціць <сабе> галаву (шыю)* 'скалечыцца, загінуць' і інш.;

ФСГ «самагубства»: *накладваць на сябе рукі* 'канчаць жыццё самагубствам', *пускаць сабе кулю ў лоб* 'страляючы ў сябе, канчаць жыццё самагубствам' і інш.;

ФСГ «дачасная смерць»: *дух выйшаў (вылецеў, выскачыў)* 'хто-н. памёр (часцей раптоўна, імгненна)', *духу не ўказаць* 'тут жа, адразу памерці' і інш.

Такім чынам, стан уяўляе сабой семантычную катэгорыю з уласцівымі яму прыметамі часовай лакалізаванасці, дуратыўнасці, некантраляванасці, інактыўнасці і патэнцыяльнай зменлівасці. Увасабленне гэтых прымет назіраецца ў фразеалагізмах беларускай літаратурнай мовы са значэннем 'фізічны стан чалавека'. Значыць, дэнататыўная сфера фізічнага стану чалавека акрэсліваецца жыццядзейнасцю арганізма і яго частак: фразеалагізмы адлюстроўваюць здароўе, хваробу, ап'яненне, цяжарнасць, голад, смагу, сыць, сон, праўленне тэмпературнай рэцэпцыі, аблічча, цэлаклад, рост, скананне чалавека.

Вылучанае ў беларускай фразеасістэме фразеасемантычнае поле «фізічны стан чалавека» ўяўляе сабой адкрытае аб'яднанне з агульным семантычным кампанентам 'фізічны стан чалавека'. Яно складаецца з пяці субпалёў: «агульнае самаадчуванне», «рэакцыя арганізма на пэўную сітуацыю», «фізіялагічны стан», «знешні выгляд як вынік фізічнага стану» і «лятальны стан». Субпалі ўключаюць у свой склад фразеасемантычныя мікрапалі, якія маюць разгалінаваную семантычную структуру і распадаюцца на фразеасемантычныя групы.

ЛІТАРАТУРА

1. Прохоров, А. О. Семантическое пространство психических состояний / А. О. Прохоров. – Дубна : Феникс, 2002. – 280 с.
2. Матханова, И. П. Вариативность высказываний с семантикой непроцессуального состояния в современном русском языке / И. П. Матханова // Проблемы функциональной грамматики: семантическая инвариантность / вариативность. – СПб. : Наука, 2003. – С. 101–118.
3. Чельцова, Т. Н. Выражение семантических категорий состояния и свойства в современном французском языке / Т. Н. Чельцова // Проблемы структуры и семантики французского языка. – Краснодар, 1978. – С. 136–157.
4. Ключникова, З. Е. Лексико-грамматическая характеристика глаголов состояния в русском языке (с некоторыми типологическими сопоставлениями) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / З. Е. Ключникова. – Алма-Ата, 1973. – 198 л.
5. Кукса, Т. А. Метафорические модели как компонент идеографического поля: на материале слов, определяющих физическое состояние человека : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Т. А. Кукса. – Ростов н/Д, 2007. – 224 л.
6. Евдакимова, Е. В. Фразеологизмы с глаголами движения в их отношении к лексико-семантическим полям русского языка : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Е. В. Евдакимова ; Башкир. гос. ун-т. – Уфа, 1995. – 16 с.
7. Багаутдинова, Г. А. Человек во фразеологии: антропоцентрический и аксиологический аспекты : автореф. дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.20 / Г. А. Багаутдинова ; Казанс. гос. ун-т. им. В. И. Ульянова-Ленина. – Казань, 2007. – 45 с.
8. Самылина, Е. В. Структурные и семантические свойства процессуальных фразеологизмов со значением физической деятельности и физического состояния в русском и английском языках : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20 / Е. В. Самылина. – Челябинск, 2008. – 256 л.
9. Буракова, О. М. Адаптация полевой теории к новой научной парадигме / О. М. Буракова // Вестник Полоцкого государственного университета. Сер. А. Гуманитарные науки. – 2009. – № 1. – С. 147–150.
10. Волковинская, Н. А. Корреляция лексикографического и психолингвистического моделирования семантической области (на материале английского языка : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Н. А. Волковинская ; Минский гос. лингвист. ун-т. – Минск, 2018. – 26 с.
11. Горбунова, Ю. С. К вопросу о статусе фразеосемантического поля / Ю. С. Горбунова // Таврический научный обозреватель. – 2015. – № 4. – С. 27–31.
12. Апресян, Ю. Д. Образ человека по данным языка : попытка системного описания / Ю. Д. Апресян // Вопросы языкознания. – 1995. – № 1. – С. 37–67.
13. Лепешаў, І. Я. Слоўнік фразеалагізмаў : у 2 т. / І. Я. Лепешаў. – Мінск : Беларус. Энцыклапедыя імя П. Броўкі, 2008. – Т. 1–2.
14. Лепешаў, І. Я. Этымалагічны слоўнік фразеалагізмаў / І. Я. Лепешаў. – Мінск : Беларуская Энцыклапедыя, 2004. – 443 с.
15. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы : у 5 т. / пад агулн. рэд. К. К. Атраховіча; АН БССР, Інстытут мовазнаўства імя Я. Коласа. – Мінск : БелСэ, 1977–1984. – Т. 1–5.
16. Долгополов, Ю. А. Об этимологических источниках соматической фразеологии : на материале русского, английского и немецкого языков / Ю. А. Долгополов // Грамматическая структура и фразеологизмы романо-германских языков : сб. ст. / Д. Х. Бакеева (отв. ред.) [и др.]; Казан. гос. ун-т. – Казань, 1973. – С. 83–95.
17. Акмалова, Ф. Ш. Семантическая и формально-структурная репрезентация категории «состояние»: на материале английского, немецкого и русского языков : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / Ф. Ш. Акмалова ; Удмуртский гос. ун-т. – Ижевск, 2005. – 17 с.
18. Популярная медицинская энциклопедия / гл. ред. Б. В. Петровский. – М. : Советская энциклопедия, 1987. – 704 с.

REFERENCES

1. Prohorov, A. O. Semanticheskoe prostranstvo psichicheskikh sostoyaniy / A. O. Prohorov. – Dubna : Feniks, 2002. – 280 s.
2. Mathanova, I. P. Variativnost vyskazyvaniy s semantikoj neprocessualnogo sostoyaniya v sovremennom russkom yazyke / I. P. Mathanova // Problemy funkcionalnoj grammatiki: semanticheskaya invariantnost / variativnost. – SPb. : Nauka, 2003. – S. 101–118.
3. Chelcova, T. N. Vyrazhenie semanticheskikh kategorij sostoyaniya i svojstva v sovremennom francuzskom yazyke / T. N. Chelcova // Problemy struktury i semantiki francuzskogo yazyka. – Krasnodar, 1978. – S. 136–157.
4. Klyuchnikova, Z. E. Leksiko-grammaticheskaya harakteristika glagolov sostoyaniya v russkom yazyke (s nekotorymi tipologicheskimi sopostavleniyami) : dis. ... kand. filol. nauk : 10.02.01 / Z. E. Klyuchnikova. – Alma-Ata, 1973. – 198 l.
5. Kuksa, T. A. Metaforicheskie modeli kak komponent ideograficheskogo polya: na materiale slov, opredelyayushchih fizicheskoe sostoyanie cheloveka : dis. ... kand. filol. nauk : 10.02.01 / T. A. Kuksa. – Rostov n/D, 2007. – 224 l.
6. Evdakimova, E. V. Frazеologizmy s glagolami dvizheniya v ih otnošenii k leksiko-semanticheskim polyam russkogo yazyka : avtoref. dis. ... kand. filol. nauk : 10.02.01 / E. V. Evdakimova ; Bashkir. gos. un-t. – Ufa, 1995. – 16 s.
7. Bagautdinova, G. A. Chelovek vo frazeologii: antropocentricheskij i aksiologicheskij aspekty : avtoref. dis. ... dokt. filol. nauk : 10.02.20 / G. A. Bagautdinova ; Kazans. gos. un-t. im. V. I. Ulyanova-Lenina. – Kazan, 2007. – 45 s.
8. Samylina, E. V. Strukturnye i semanticheskie svojstva processualnyh frazeologizmov so znacheniem fizicheskoy deyatelnosti i fizicheskogo sostoyaniya v russkom i anglijskom yazykah : dis. ... kand. filol. nauk : 10.02.20 / E. V. Samylina. – Chelyabinsk, 2008. – 256 l.
9. Burakova, O. M. Adaptaciya polevoj teorii k novoj nauchnoj paradigme / O. M. Burakova // Vestnik Polockogo gosudarstvennogo universiteta. Ser. A. Gumanitarnye nauki. – 2009. – № 1. – S. 147–150.
10. Volkovinskaya, N. A. Korrelyaciya leksikograficheskogo i psiholingvisticheskogo modelirovaniya semanticheskoy oblasti (na materiale anglijskogo yazyka : avtoref. dis. ... kand. filol. nauk : 10.02.04 / N. A. Volkovinskaya ; Minskij gos. lingvist. un-t. – Minsk, 2018. – 26 s.
11. Gorbunova, Yu. S. K voprosu o statusе frazeosemanticheskogo polya / Yu. S. Gorbunova // Tavricheskij nauchnyj obozrevatel. – 2015. – № 4. – S. 27–31.
12. Apresyan, Yu. D. Obraz cheloveka po dannym yazyka : popytka sistemnogo opisaniya / Yu. D. Apresyan // Voprosy yazykoznanija. – 1995. – № 1. – S. 37–67.
13. Lepeshau, I. Ya. Slounik frazealagizmau : u 2 t. / I. Ya. Lepeshau. – Minsk : Belarus. Encyklopedyya imya P. Brouki, 2008. – T. 1–2.
14. Lepeshau, I. Ya. Etymalagichny slounik frazealagizmau / I. Ya. Lepeshau. – Minsk : Belaruskaya Encyklopedyya, 2004. – 443 s.
15. Tlumachalny slounik belaruskaj movy : u 5 t. / pad aguln. red. K. K. Atrahovicha; AN BSSR, Instytut movaznaustva imya Ya. Kolasa. – Minsk : BelSe, 1977–1984. – T. 1–5.
16. Dolgopolov, Yu. A. Ob etimologicheskikh istochnikah somaticheskoy frazeologii : na materiale russkogo, anglijskogo i nemeckogo yazykov / Yu. A. Dolgopolov // Grammaticheskaya struktura i frazeologizmy romano-germanskih yazykov : sb. st. / Kazan. gos. un-t ; D.H. Bakeeva (otv. red.) [i dr.]. – Kazan', 1973. – S. 83–95.
17. Akmalova, F. Sh. Semanticheskaya i formalno-strukturnaya reprezentaciya kategorii «sostoyanie»: na materiale anglijskogo, nemeckogo i russkogo yazykov : avtoref. dis. ... kand. filol. nauk : 10.02.19 / F. Sh. Akmalova ; Udmurtskij gos. un-t. – Izhevsk, 2005. – 17 s.
18. Populyarnaya medicinskaya enciklopediya / gl. red. B. V. Petrovskij. – M. : Sovetskaya enciklopediya, 1987. – 704 s.